

Den medisinske ekspertise har i sportens utvikling hatt en dobbeltrolle som helseoppdrager og helsenedbryter

Kroppen som sportens akilleshæl

Den velferdsstaten som ble skapt etter 1945, var også en idrettsstat. Idretten fikk i denne stat, «arbeiderpartistaten», en egenartet plassering; den symboliserte en ny syntese av velferd og kultur – velferds-kulturen. Koblingen mellom idrett, sunnhet og politikk hadde vært et bærende element i det norske system siden slutten av 1800-tallet, pregnant utformet i *Idrettsbok for norske gutter* (1925) av Helge Løvland (1890–1984), idrettsoffiser og OL-mester i tikamp, og Carl Schiøtz (1877–1938), medisinprofessor og «Oslofrokostens far». Idrettsmannen skulle være en renhetens apostel, «en gentleman i all sin ferd», «renslig fra innerst til ytterst» (1). Det var denne helseoppdragende tradisjon, med idretten som en sunnhetsskapende bevegelse til «fremme av folkehelsen», som etter 1945 fikk sin nasjonale strateg i arbeiderpartipolitiker Rolf Hofmo (1898–1966) (2). By og land ble bundet sammen i et norgesnett av idretts- og svømmehaller, finansiert via tippemidlene som Hofmo suverent fordelte via det Statens ungdoms- og idrettskontor han bestyrte. For å virkelig gjøre sitt kroppslige dannelsesprosjekt – en idrett drevet på «et riktig teknisk, hygienisk og helsemessig grunnlag» – sørget Hofmo for å omgi seg med tidens ekspertise: anleggsingeniører, arkitekter og leger.

Denne nytteorienterte folkeidretten ble allerede fra slutten av 1800-tallet utfordret av «den engelske sporten». Den innstiftet «seier og rekord» som retningsgivende idé, basert på en forestilling om sportens permanente fremskritt, med det moderne OLs grunnlegger Pierre de Coubertins (1863–1937) formel: «raskere, høyere, sterkere». «Øv idræt, men sky sport og alskens rekorder!» lød Fridtjof Nansens (1861–1930) motparole (3). Det ble en vedvarende spenning mellom de to kroppskulturer: en idrettskultur med samfunnsbyggende helseoppdragelse som overordnet idé og en sportkultur som ikke hadde noe mål utover seg selv.

Idrettslivet gjennomgikk de siste tiår av 1900-tallet en dyptgripende transformasjon som følge av sportens vitenskapeliggjøring, amatørismens avvikling, pengemaktens inntrengen og en ekspanderende TV-kommersialisme. Da var tiden ute for Hofmos sosialdemokratiske prosjekt om å integrere elitesporten innen en samfunnsbyggende ramme, illustrert ved etableringen av Olympiatoppen i 1989 i en rolle beslektet med Statens ungdoms- og idrettskontor, men med en ensidig sportskulturell innretning: et mer eller mindre vitenskapelig instrument for optimalisering av sportsprestasjoner, et laboratorium for profesjonell gullproduksjon: omstøping av nasjonale talenter til internasjonale gullvinnere (4).

Sportens nye konstellasjon har fått et fortettet uttrykk i Tour de France. I 1998 ble det avslørt at laget Festina hadde med betydelige kvanta anabole steroider og EPO (erythropoetin) i en offisiell Tour de France-bil. Laget, som var sponset av den sveitsiske klokkeprodusent med samme navn, rittets klokkeleverandør, sto øverst på den internasjonale rankinglisten (5). Året etter ble World Anti-Doping Agency (WADA) opprettet, uten at Tour de France er blitt dopingfritt av den grunn. Doping blir stadig mer sofistikert i en sportsverden hvor forskjellen på seier og nederlag ofte er minimal, og hvor det er viktig å være à jour med den farmasøytiske industri og samspillet mellom farmasøytiske innovatører og sportsentreprenører. Innen sykkelporten er man konfrontert også med andre typer innovasjoner, så som mekanisk «motordoping» (6). Få år etter Festina-skandalen valgte tankevekkende nok langrennssporten å lage

en slags kopi av Tour de France med en sentraleuropeisk Tour de Ski, likesom originalen en fusjon av penger, prestisje og TV-sirkus samt en demonstrasjon av sport som grensesprengende blodslit (7).

Tour de France illustrerer kanskje tydeligere enn andre arrangementer grensene for en showsport som forutsetter bruk av stadig mer betenkelige, gjerne vitenskapelig legitimerede virkemidler. Den sportsinterne seierskode med dens perfektioneringsideal – raskere, høyere, sterkere – har ingen innebygde stoppsignaler enn si: stopp-regler. I showsporten med dens uoversiktlige sammenveving av økonomi, politikk, vitenskap og journalistikk er doping mer enn en tilfeldig utvekt. En moralisering over enkeltutøveres misbruk kan lett skygge for doping som integrert del av det moderne sportsregime. Den kan neppe utryddes, kun begrenses (8). Noen vil vel si – med referanse til diskusjonen om astmamedisin – at sporten utfordrer våre tradisjonelle forestillinger syk og frisk (9).

En sportssosiolog har nylig foreslått legalisering av doping som «den ultimate løsning», riktignok kontrollert av «et kompetent medisinsk støtteapparat» (10). Det ville være å institusjonalisere medisinenes sportslige dobbeltrolle som helseoppdrager og helsenedbryter. Det finnes gode argumenter, også av etisk art, mot et slikt syn. La meg bare anføre et litt annet poeng: I elitesporten ville man da sitte igjen med de ekstremste risikotagerne og ikke lenger måle utøvernes prestasjoner, men bare menneskekroppens dopingtoleranse (11). Med sin ekstreme prestasjonslogikk støter sporten mot grensene for menneskekroppens yteevne. Kroppen er i toppidretten underkastet seierskoden. Utøverne konkurrerer ikke bare med konkurrentene, men også med sin egen kropp. Når kroppen streiker, har heller ikke kroppsinnehaveren noe han eller hun skal ha sagt. Sporten er et kroppsavhengig samfunnsfenomen. Kroppen er sportens akilleshæl.

Rune Slagstad
rune.slagstad@samfunnsforskning.no

Rune Slagstad (f. 1945) er dr.philos. og professor emeritus, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Litteratur

1. Løvland H, Schiøtz C. *Idrettsbok for norske gutter*. Oslo: Aschehoug, 1925.
2. Slagstad R. *De nasjonale strateger*. 3. utg. Oslo: Pax Forlag, 2015.
3. Slagstad R. (Sporten). En idéhistorisk studie. 3. utg. Oslo: Pax Forlag, 2015.
4. Augestad P, Bergsgard NA. *Toppidrettens formel: Olympiatoppen som alkymist*. Oslo: Novus, 2007.
5. Waddington I. *Sport, Health and Drugs*. London: Routledge, 2001.
6. Tour de France targets a new kind of cheating: mechanical doping. CBC radio 1.1.2016. <http://www.cbc.ca/radio/day6/episode-292-brexite-and-white-supremacy-mechanical-doping-this-summer-s-hit-song-vr-museums-and-more-1.3658162/tour-de-france-targets-a-new-kind-of-cheating-mechanical-doping-1.3658216> [27.11.2016].
7. Skartveit A. Idrett på ville vegar. *Aftenposten* 31.1.2008. <http://www.aftenposten.no/mening/debatt/ldrett-pa-ville-vegar-314816b.html>
8. Bette K-H. *Sportsoziologische Aufklärung*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2011.
9. Brean A. Det piper på toppene. *Tidsskr Nor Legeforen* 2016; 136: 1313.
10. Tangen JO. Doping – den ultimate løsningen i toppidretten 18.10.2016. <http://forskning.no/mening/kronikk/2016/10/doping-er-den-ultimate-losning-i-toppidrett> [27.11.2016].
11. Bette K-H, Schimank U. *Doping im Hochleistungssport*. Frankfurt: Suhrkamp, 2006.